

DOI: 10.33270/03253702.4
УДК 159.9:351.74:174

ПОНОМАРЕНКО Яна*

доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри соціології та психології
навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3374-3930>;

ЄВДОКІМОВА Олена

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології та психології
навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Харків, Україна
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

Моральний інтелект: концепт, парадигма та психометричні виклики в секторі безпеки й оборони

Анотація. У статті здійснено теоретико-аналітичне дослідження феномену морального інтелекту як перспективного конструкта сучасної прикладної психології. Метою публікації є введення категорії морального інтелекту в український психологічний дискурс, орієнтований на сферу безпеки й оборони. У сучасній зарубіжній літературі моральний інтелект трактують як здатність до прийняття рішень, які ґрунтуються на етичних принципах, внутрішніх цінностях і саморефлексії. Цей конструкт розглядають крізь призму інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів моральності. Утім досі триває дискусія щодо його теоретичної автономності від особистісних рис (зокрема інтегритету, відповідальності, сумлінності) і морального мислення. У межах цієї роботи моральний інтелект визначено як інтегративну психологічну здатність особистості усвідомлювати, інтерпретувати та регулювати власну поведінку відповідно до внутрішніх етичних стандартів, здійснювати моральний вибір у складних ситуаціях і нести відповідальність за наслідки власних рішень. Увагу зосереджено на ролі морального інтелекту в професіях із підвищеним ризиком, де він виконує функцію етичної саморегуляції та забезпечує стресостійкість. Також розглянуто зв'язок морального інтелекту з феноменом моральної шкоди, яка є поширеною серед військовослужбовців і ветеранів унаслідок порушення внутрішніх моральних переконань у бойових або кризових ситуаціях. Здійснено критичний аналіз наявних діагностичних підходів до вимірювання морального інтелекту, зокрема виявлено потребу в розробленні психометрично вивірених, культурно адаптованих інструментів, здатних оцінювати рівень моральної компетентності фахівців силових структур в умовах війни та післявоєнного відновлення. У перспективі отримані теоретичні висновки можуть стати підґрунтям для розроблення валідного психодіагностичного інструменту морального інтелекту, релевантного до потреб військово-психологічної та безпекової практики.

Ключові слова: моральний інтелект; етичні стандарти; доброчесність; моральний вибір; моральна компетентність; воєнний контекст; моральна поведінка; моральна шкода; сектор безпеки та оборони; ветерани; бойові та кризові ситуації; стресостійкість.

Історія статті:

Отримано: 19.08.2025
Переглянуто: 25.09.2025
Прийнято: 22.10.2025

Рекомендоване посилання:

Пономаренко Я., Євдокімова О. Моральний інтелект: концепт, парадигма та психометричні виклики в секторі безпеки й оборони. *Юридична психологія*. 2025. № 2 (37). С. 33–41. DOI: 10.33270/03253702.4

*Відповідальний автор

Вступ

Сучасна безпекова ситуація, спричинена тривалою агресією проти України, не лише посилює роль морального чинника у функціонуванні сектору безпеки та оборони, а й актуалізує потребу в глибшому розумінні внутрішньої психологічної готовності фахівців до ухвалення відповідальних й етичних рішень. Проблеми морального вибору, моральної вразливості та стійкості, а також відповідальності за наслідки професійних дій набувають критичного значення, зокрема для лідерів у сфері оборони та силових структур.

У цьому контексті концепт морального інтелекту (*moral intelligence*) – як здатності особистості діяти згідно з універсальними моральними принципами, такими як чесність, відповідальність, співчуття та вибачення, – набуває особливої цінності. Саме таке розуміння запропоновано в роботах D. Lennick і F. Kiel (2005), які розробили інструмент *Moral Competency Inventory (MCI)* для оцінювання моральної узгодженості людини з власними цінностями. На думку авторів, моральна компетентність не залежить від етнокультурних чи релігійних чинників і є універсальною ознакою лідерства.

Однак, попри привабливість цієї ідеї, низка дослідників зауважує про обмеження концептуальної та емпіричної валідності інструменту MCI, зокрема в професійному середовищі, де ціна моральних рішень є критично високою (Miner, & Capps, 1996; Martin, Rao, & Sloan, 2008).

Метою статті є введення категорії морального інтелекту в український психологічний дискурс, орієнтований на сферу безпеки й оборони.

Огляд літератури

Особистість людини, її внутрішня структура й індивідуальні риси відіграють ключову роль у процесах прийняття рішень, поведінкових реакціях і побудові етичних взаємодій у складних соціальних умовах. Особистісні особливості детермінують спосіб, у який індивід сприймає моральні дилеми, оцінює відповідальність, реагує на зовнішні виклики (Schredl, & Göritz, 2020). Це має важливе значення для фахівців, діяльність яких пов'язана з високим рівнем відповідальності, морального вибору й етичного навантаження, зокрема у сфері безпеки та оборони. У сучасному світі, означеному динамічними змінами, кризами, інформаційною перенасиченістю та гібридними загрозами, особистісні характеристики набувають ще більшої значущості. Вони визначають не лише ефективність професійної діяльності, а й здатність зберігати моральну стійкість, діяти доброчесно, зберігати внутрішню послідовність в умовах ризику, невизначеності й тиску.

Згідно з позицією Н. Prasetyawan і М. Barida (2018), моральний інтелект є внутрішньою етичною регуляторною системою, яка дає змогу

особі розрізняти правильне й неправильне, а також залишатися вірною моральним принципам у складних життєвих ситуаціях. V. Ashokan (2019) зазначає, що моральний інтелект виконує функцію морального і психологічного імунітету – запобігає девіантній поведінці, сприяє адаптації до змін, підвищує рівень психологічного благополуччя. V. Alinejad з колегами (2023) розглядають моральний інтелект як інтегральну характеристику, пов'язану зі здатністю особи приймати обґрунтовані рішення, реалізовувати гуманні цінності, брати відповідальність за власні дії та вибудовувати стосунки з іншими на засадах поваги й любові. На думку R. Sternberg (2025), моральний інтелект є складним багатовимірним конструктом, що формується на перетині когнітивних, змістових і ситуативно-контекстуальних чинників. У межах запропонованої науковцем трилогічної теорії морального інтелекту виокремлено три основні складові: *ментальні процеси*, що забезпечують обробку моральної інформації; *зміст морального інтелекту*, який передбачає моральні переконання, цінності й етичні знання; *особистісні характеристики та ситуаційні впливи*, що модулюють реалізацію морального вибору в поведінці. Дослідник зауважує, що моральний інтелект не обмежується лише знанням етичних норм – він виявляється в здатності особи приймати морально вмотивовані рішення в реальних життєвих обставинах. Водночас він акцентує на необхідності подальшого теоретичного розроблення та емпіричної валідації цього конструкта, передусім у складних соціальних і професійних контекстах, де моральні дилеми мають критичне значення (Sternberg, 2025).

Професійна діяльність у секторі безпеки, оборони, а також у суміжних сферах потребує не лише технічних навичок і знань, а й високого рівня особистісної зрілості. У ситуаціях, коли моральна дилема є невід'ємною частиною повсякденної практики, ключовим фактором стає здатність індивіда приймати етичні рішення, керуючись гуманістичними цінностями, почуттям обов'язку та внутрішнім моральним компасом.

У цьому контексті важливе значення має розгляд базових особистісних рис як чинників, що сприяють моральній відповідальності, здатності дотримуватися етичних норм навіть за умов зовнішнього тиску, агресивного середовища, корупційних ризиків або стресогенних ситуацій. Теоретичне осмислення цих рис дає змогу краще зрозуміти механізми моральної саморегуляції, стійкості до девіацій та збереження доброчесності як професійного стандарту.

Матеріали та методи

Стаття має теоретико-аналітичний характер і спрямована на концептуалізацію поняття морального інтелекту в межах сучасної психологічної

науки з акцентом на його значущість для професійної діяльності працівників сектору безпеки й оборони. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід, що поєднує напрацювання психології моралі, когнітивної психології, етичної психології та психології професійної діяльності. Для досягнення мети було застосовано такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури – для виявлення змістових характеристик морального інтелекту та його відмінностей від суміжних конструктів (емоційного інтелекту, моральної зрілості, етичного мислення тощо) і категоріальний аналіз – з метою уточнення дефініції «моральний інтелект». У роботі керуємося науковими джерелами англomовного простору, де поняття «moral intelligence» активно розвивається в контексті лідерства, етичної компетентності та професійної надійності, а також на сучасні виклики, пов'язані з воєнними умовами в Україні, які потребують посиленої уваги до морально-етичних регуляторів поведінки в екстремальних умовах.

Результати й обговорення

Моральне зростання становить невід'ємну складову загального розвитку особистості, оскільки тісно інтегроване із соціальними, когнітивними й емоційними трансформаціями та демонструє суттєвий взаємозв'язок з особистісними рисами (Karabeu, 2022). Однією з новітніх теоретико-психологічних категорій у цьому контексті є моральний інтелект – багатовимірна особистісна характеристика, що відображає здатність індивіда керуватися моральними переконаннями, ухвалювати етичні рішення та здійснювати саморегуляцію поведінки відповідно до етичних норм (Panahi et al., 2022).

Моральний інтелект охоплює не лише усвідомлення гуманістичних цінностей, а й здатність інтегрувати їх у життєву та професійну діяльність (Lennick, & Kiel, 2006). Його основою є стійка внутрішня етика, що ґрунтується на переконаннях, моральних принципах, орієнтованості на справедливість і відповідальність (Yakut, S., & Yakut, I., 2021). Структура цього конструкту передбачає такі ключові компоненти: емпатію (здатність до співпереживання й усвідомлення потреб інших), совість (моральну рефлексію, здатність розрізняти добро і зло), самоконтроль (уміння стримувати імпульси та підтримувати поведінку, узгоджену з моральними орієнтирами), пошану (визнання гідності інших), толерантність (сприйняття різноманітності переконань і світоглядів), справедливість (чесність, об'єктивність, доброчесність) (Areshtanab et al., 2022).

Моральний інтелект тісно взаємодіє з особистісними рисами, зокрема з відкритістю до досвіду – однією з базових характеристик моделі «Великої п'ятірки». Дослідження засвідчують позитивну кореляцію між цією рисою та рівнем

морального інтелекту (Mohagheghi et al., 2021). M. Nobahar зі співавторами (2022) довели, що моральний інтелект позитивно пов'язаний також із самоспівчуттям і самоефективністю, а L. Smillie з колегами (2020) засвідчують унікальний характер зв'язку між особистісними рисами та моральною здатністю до етичного вибору. У цьому контексті A. Beiranv та A. Yaghoobi (2024) зазначають, що моральний інтелект не лише залежить від особистісних настанов, а й впливає на формування поведінкових моделей та ціннісної орієнтації індивіда.

Емпіричні дослідження морального інтелекту здійснюють переважно з використанням опитувальників, адаптованих під конкретні контексти. Наприклад, шкала морального інтелекту, створена на основі праць Н. Mohagheghi зі співавторами (2021) та М. Nobahar з колегами (2022), передбачає 30 пунктів і має шість базових вимірів: саморегуляція, справедливість, емпатія, повага, толерантність і совість. Структура цього інструменту дає змогу виявляти диференційовані особливості морального функціонування особистості як у професійній, так і в міжособистісній сферах. Також у дослідженнях морального інтелекту активно застосовують опитувальник особистісних факторів (Big Five Inventory), зокрема його варіант на 30 пунктів, що охоплює п'ять базових особистісних характеристик: екстраверсію, добросовісність, відкритість до досвіду, приємність й емоційну стабільність. Емпіричну валідність цього інструменту підтверджено в численних роботах (Gorgol, Łowicki, & Stolarski et al., 2023; Furnham, & Chen, 2024), де він демонструє надійну прогностичну здатність щодо поведінкових і моральних орієнтацій особистості.

Крім індивідуально-психологічних детермінант, суттєвий вплив на розвиток морального інтелекту має культурне середовище, у якому формується моральна ідентичність. Зокрема, дослідження групи вчених на чолі з R. Amiri (2023) засвідчило, що рівень морального інтелекту визначають як культурно-специфічними особливостями соціального контексту, так і рівнем когнітивного, емоційного та морального розвитку особистості. Дослідники зазначають, що розвиток морального інтелекту є похідним від когнітивної, емоційної та етичної зрілості особистості, а також соціального досвіду. Деякі риси особистості мають тісний зв'язок з емоційним станом і суб'єктивним добробутом. Високий рівень невротизму асоціюється зі зниженим рівнем задоволення життям, підвищеним відчуттям самотності й недовірою до оточення (Schunk, & Trommsdorff, 2023). Водночас екстраверсія є потужним предиктором суб'єктивного відчуття щастя, почуття успіху та здатності до альтруїстичних вчинків (Zhai et al., 2013).

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою кількістю робіт, присвячених вивченню морального інтелекту в контексті його взаємозв'язків з особистісними чинниками. Такий підхід

дає змогу розглядати моральний інтелект не лише як теоретичний конструкт, а й як потенційно значущий прогностичний показник психологічного функціонування особистості. Поглиблене вивчення цих взаємозв'язків сприятиме розробленню змістовно обґрунтованих програм психологічної підтримки, консультативних і профілактичних заходів, спрямованих на формування моральної зрілості та гармонійного розвитку особистості. Сумлінність є однією з ключових особистісних рис, що виявляє тісний зв'язок із моральною відповідальністю, саморегуляцією та цілеспрямованістю (Mohagheghi et al., 2021; Beiranv, & Yaghoobi, 2024). У численних емпіричних дослідженнях її розглядають як важливий психологічний ресурс, що сприяє формуванню етичної поведінки та підвищенню адаптивності особистості в складних соціальних і професійних контекстах. Зокрема, результати, отримані N. Rath з колегами (2021), підтверджують, що високі показники сумлінності корелюють з продуктивністю, відповідальністю у виконанні завдань і дотриманням моральних зобов'язань. Своєю чергою низький рівень сумлінності асоціюється з недостатньою мотивацією, порушенням дисципліни, ухиленням від обов'язків і неетичною поведінкою.

Дослідження засвідчують, що моральний інтелект є складним багатовимірним конструктом, що інтегрує когнітивні процеси (наприклад, етичне мислення, моральну оцінку ситуацій) та емоційні складники (емпатія, співчуття, емоційна чутливість до наслідків рішень). Його розвиток детермінується культурними нормами, освітнім середовищем, а також специфікою організаційного контексту, у якому функціонує особистість (Bentahila, Fontaine, & Pennequin, 2021). У науковому дискурсі моральний інтелект дедалі частіше розглядають як ключовий чинник, що опосередковує етичне прийняття рішень, а також сприяє формуванню просоціальної поведінки. Це надзвичайно актуально у сферах підвищеного морального навантаження, таких як безпека, оборона, правозастосування, де суб'єкти опиняються в морально неоднозначних ситуаціях, які потребують швидкої, але виваженої реакції.

Культурні чинники також відіграють істотну роль у формуванні морального інтелекту. У дослідженнях виокремлюють значення релігійності як морального регулятора, що активує совість, сприяє дотриманню соціальних норм і формуванню моральної ідентичності. Зокрема, релігійність пов'язана з пробудженням совісті, задоволенням життям, психологічним благополуччям і вдосконаленням особистісних рис (Gorgol, Łowicki, & Stolarski, 2023). Водночас релігійність часто слугує джерелом моральної соціалізації, спрямовуючи особистість до прийнятних стандартів поведінки. Відсутність моральної орієнтації, доводять R. Patrick з колегами (2018), негативно позначається на психічній стабільності, особистісній інтеграції та

може призводити до етичних порушень. Водночас індивіди з високим рівнем совісті виявляють виразнішу реакцію на аморальну поведінку.

Дослідження також засвідчують, що фактори особистості є важливими предикторами морального інтелекту, оскільки вони утворюють цілісну систему вираження думок, почуттів, поведінки та цінностей індивіда. Моральний інтелект як фундаментальна складова безпосередньо впливає на різні сфери життя, спрямовує, регулює і контролює навчальну та мисленнєву діяльність (Mohagheghi et al., 2021). Особистості з відкритістю до досвіду, творчим мисленням, толерантністю та справедливими переконаннями мають вищий рівень морального інтелекту (Furnham, & Chen, 2023; Nobahar et al., 2022).

Концепція *moral intelligence*, запропонована D. Lennick і F. Kiel (2005), охоплює низку ключових моральних рис особистості, таких як чесність, відповідальність, самоконтроль, здатність визнавати помилки, дотримання етичних принципів, співчуття та моральна послідовність. Водночас задекларована авторами незалежність морального інтелекту від особистісних рис породжує наукову дискусію, зокрема щодо того, чи не є *moral intelligence* похідним або варіативним виявом уже відомих конструктів, як-от інтегритет чи сумлінність.

Пошук зв'язків між моральною компетентністю та особливостями поведінки осіб, які порушили соціальні або правові норми, дає підстави для висвітлення практичного значення морального інтелекту. Зокрема, у низці досліджень було здійснено порівняння морально-поведінкових характеристик осіб, засуджених за економічні злочини, з представниками управлінської сфери. Результати таких порівнянь свідчать про істотні відмінності в рівні відповідальності, стабільності й здатності до самоконтролю, що дає підстави розглядати моральний інтелект як релевантний критерій оцінювання поведінкових ризиків. Водночас важливо враховувати обмеження таких емпіричних даних, зокрема контекстуальну вибірку, яка охоплює лише тих осіб, чия поведінка була офіційно зафіксована й отримала правову кваліфікацію. Це обмежує можливості узагальнення отриманих результатів на ширше коло осіб з потенційно схожими морально-поведінковими характеристиками (Collins, & Schmidt, 1993).

У сучасних дослідженнях увагу спрямовують на зв'язок між моральним інтелектом і феноменом моральної шкоди. Зокрема, моральну травму розглядають як глибокий психологічний дистрес, що виникає у відповідь на дії чи події, які суперечать внутрішнім моральним переконанням особистості (Norman et al., 2022). Її симптоматика може нагадувати посттравматичний стресовий розлад, проте має іншу етіологію – порушення власних ціннісних орієнтацій. У цьому контексті моральний інтелект розглядають як потенційний

ресурс подолання моральної шкоди, оскільки передбачає здатність усвідомлювати етичну суть власних рішень, не уникати відповідальності й підтримувати внутрішню цілісність навіть в умовах моральної дилеми.

Попри посилення наукового інтересу до морального інтелекту як складного інтегративного феномену, інструментальні підходи до його вимірювання досі залишаються недостатньо обґрунтованими. Одним з найвідоміших у цій сфері є опитувальник Moral Competency Inventory (MCI), розроблений D. Lennick і F. Kiel (2006). Його концептуальна модель передбачає оцінювання таких моральних рис, як чесність, відповідальність, самоконтроль, дотримання принципів й етична послідовність. Утім, попри потенційну практичну цінність, інструмент має низку критичних зауважень, що стосуються як теоретичної вкоріненості, так і психометричної надійності.

По-перше, низку тверджень у структурі MCI сформульовано неоднозначно або вони містять подвійні смислові конструкції, що ускладнює оцінювання за критерієм змістової валідності. По-друге, відсутність чіткої теоретичної опори в межах класичних підходів до організаційної або особистісної психології знижує можливості для коректної інтерпретації результатів. Дискусійною також є операціоналізація ключових понять: чимало індикаторів moral intelligence перетинаються з поняттям інтегритету, що традиційно розглядають як стабільну особистісну рису. Це ставить під сумнів новизну й незалежність конструкта.

Застосування MCI у практичному контексті, зокрема в кадровому доборі, лідерському коучингу чи оцінюванні моральної зрілості фахівців, потребує обережності та наукової обґрунтованості. Дослідники (Lucas, & Friedrich, 2005) стверджують, що використання інструментів без попередньої валідації не лише методологічно хибне, а й може призвести до етичних і юридичних ризиків у сферах, що потребують високого рівня довіри й відповідальності, таких як безпековий та оборонний сектори.

Попри активізацію досліджень у сфері морального інтелекту, це поняття досі знаходиться на етапі концептуального становлення, а його теоретична структура – фрагментарна й недостатньо стабілізована. У науковому просторі простежується дефіцит узагальнювальних оглядів, що окреслювали б ключові тенденції вивчення морального інтелекту, його змістових складників, прикладних вимірів і методологічних викликів. Занепокоєння викликає брак валідних діагностичних інструментів, що відповідали б як культурним контекстам, так і вимогам до професійної адаптації в межах організаційної та оборонної психології. Увагу науковці дедалі частіше зосереджують на тому, що моральний інтелект потенційно може відігравати роль захисного чинника, зокрема у сфері моральної

травми, яка актуалізується не лише у військових, а й у поліцейських, рятувальників, журналістів. Водночас відкритими залишаються запитання щодо культурної універсальності цього конструкта, його відмінностей за професійними ролями, а також доцільності його розгляду як особистісної риси чи як здібності (Bagchi, Srivastava, & Tushir, 2024). Отже, постала обґрунтована потреба не лише в поглибленому теоретичному аналізі морального інтелекту, а й у розробленні контекстно-чутливих і психометрично надійних інструментів, здатних адекватно вимірювати моральну компетентність у сферах, де моральні дилеми є не абстракцією, а професійною реальністю.

У цьому контексті актуальною є потреба у створенні нового, психометрично вивченого опитувальника морального інтелекту, що враховував би культурно-професійні особливості цільової аудиторії, зокрема фахівців силових структур у воєнний і поствоєнний періоди. Лише за умов дотримання принципів наукової строгості можна забезпечити як етичну відповідність, так і прогностичну точність у вивченні такого складного феномену, як моральна компетентність.

У психологічному вимірі моральний інтелект доцільно розглядати не як фіксовану особистісну рису, а як динамічний психологічний ресурс, що формується та розвивається впродовж життя. Його зростання інтенсивне передусім в умовах морально напружених ситуацій, коли особа змушена ухвалювати ціннісно значущі рішення в умовах ризику, невизначеності або небезпеки. Саме такий досвід є потужним чинником розвитку моральної зрілості. Цей підхід набуває особливої ваги в контексті професійної діяльності військовослужбовців, правоохоронців і рятувальників, для яких моральний вибір є не теоретичним міркуванням, а щоденною практикою з реальними наслідками для життя і безпеки інших людей. Отже, моральний інтелект постає як ключовий елемент професійної надійності, етичної регуляції поведінки та психологічної стійкості в умовах високої відповідальності. Його глибше вивчення, з огляду на культурно-історичний та безпековий контекст сучасної України, зокрема в умовах повномасштабної війни, є не лише науково обґрунтованим, а й суспільно необхідним.

Висновки

У межах сучасних психологічних досліджень моральний інтелект постає як комплексна інтегративна характеристика особистості, що поєднує когнітивні, емоційні та вольові компоненти моральної регуляції поведінки. У сфері безпеки й оборони він набуває особливої значущості, оскільки забезпечує стійкість до моральних дилем, здатність до відповідального прийняття рішень, дотримання етичних стандартів

і збереження людяності в умовах екстремального професійного навантаження.

Моральний інтелект доцільно тлумачити як психологічну здатність особистості діяти відповідно до внутрішніх етичних принципів, усвідомлювати моральні наслідки власних вчинків, регулювати поведінку відповідно до прийнятих соціальних норм, а також демонструвати емпатію, справедливість і послідовність. У безпековому секторі це поняття слід розглядати не лише як абстрактну цінність, а як практично релевантний ресурс, що сприяє надійності, психологічній стабільності й довірі до професійних рішень працівників силових структур.

Дослідження підтверджують, що низка особистісних рис, зокрема сумлінність, емоційна стабільність, відкритість до досвіду, суттєво впливають на рівень морального інтелекту. Водночас емпіричні дані засвідчують складність його операціоналізації, передусім у контексті високої відповідальності, нормативного тиску й моральних викликів, що притаманні діяльності в оборонній та правоохоронній сферах.

Попри наявність кількох психодіагностичних інструментів для вимірювання морального інтелекту, зокрема Moral Competency Inventory (MCI), вони мають суттєві методологічні та концептуальні обмеження. Зокрема, це відсутність чіткої теоретичної моделі, проблеми контентної валідності, а також недостатня адаптація до культурного та професійного контексту. Унаслідок цього їх практичне застосування в кадровій, освітній чи психологічній роботі у сфері безпеки є обмеженим.

У зв'язку з цим постає нагальна потреба у створенні науково обґрунтованого, валідного та

надійного психодіагностичного інструменту для оцінювання морального інтелекту в українському соціокультурному і професійному середовищі. Такий інструмент має враховувати особливості морального функціонування в ситуаціях ризику, загрози й підвищеної відповідальності – саме в тих реаліях, у яких щоденно працюють військові, правоохоронці та рятувальники.

Актуальність цього підходу посилюють сучасні виклики, пов'язані з війною, підвищенням рівня моральної втоми й необхідністю збереження людяності професії в умовах радикальної невизначеності. Тому розроблення або адаптація діагностичного інструменту морального інтелекту є не лише науковою, а й етичною потребою, що сприятиме підвищенню якості психологічного добору, підготовки та підтримки фахівців безпекового сектору.

У перспективі отримані теоретичні висновки можуть стати основою для створення валідного психодіагностичного інструменту, що відповідатиме вимогам наукової строгості та практичної релевантності для військово-психологічної і безпекової діяльності. Такий інструмент сприятиме точнішому оцінюванню моральної компетентності працівників силових структур, допоможе в розробленні ефективних програм психологічної підтримки, а також покращить добір і розвиток персоналу в умовах воєнних і кризових викликів.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на емпіричне тестування та вдосконалення такого інструментарію, з огляду на культурні, соціальні та професійні риси, що забезпечить його ефективне впровадження в практику безпекового сектору.

References

- [1] Alinejad, V., Parizad, N., Almasi, L., Cheraghi, R., & Piran, M. (2023). Evaluation of occupational stress and job performance in Iranian nurses: The mediating effect of moral and emotional intelligence. *BMC Psychiatry*, 23(10). 1-12. DOI: 10.1186/s12888-023-05277-8
- [2] Amiri, R., Gaeeni, M., & Tehran, H. (2023). The mediating role of moral reasoning in spiritual intelligence and caring behaviors in Iranian emergency nurses. *Journal of Medical Ethics & History of Medicine*, 16(11), 1-20. DOI: 10.18502/jmehm.v16i11.14306
- [3] Areshtanab, H., Rezvani, R., Ebrahimi, H., Bostanabad, M., & Hosseinzadeh, M. (2022). Moral intelligence and its relationship to resilience among nursing students in Iran. *Journal of Psychiatric Nursing*, 13(1), 9-14. DOI: 10.14744/phd.2022.49368
- [4] Ashokan, V. (2019). Education for sustainable development preserving linguistic and cultural diversity. *International Journal of Research In Social Science*, 9(4), 1-16.
- [5] Bagchi, D., Srivastava, A. & Tushir, B. (2024) Deciphering the global research trends and significance of moral intelligence via bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*, 15, e.1425341. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1425341
- [6] Beiranv, A., & Yaghoobi, A. (2024). Predicting moral intelligence based on parenting styles and six hexaco personality traits. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 26(1), 9-15. DOI: 10.22038/JFMH.2023.52833.285
- [7] Bentahila, L., Fontaine, R., & Pennequin, V. (2021). Universality and cultural diversity in Moral reasoning and judgment. *Frontiers in Psychology*, 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.764360
- [8] Collins, J.M., & Schmidt, F.L. (1993). Personality, integrity, and white collar crime: A construct validity study. *Personnel Psychology*, 46(2), 295-311. DOI: 10.1111/j.1744-6570.1993.tb00875.x

- [9] Furnham, A., & Cheng, H. (2024). The Big Five personality factors, cognitive ability, health, and social demographic indicators as independent predictors of self efficacy: A longitudinal study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 65(1), 53-60. DOI: 10.1111/sjop.12953
- [10] Gorgol, J., Łowicki, P., & Stolarski, M. (2023). Godless owls, devout larks: Religiosity and conscientiousness are associated with morning preference and (partly) explain its effects on life satisfaction. *PLoS ONE*, 17(5), 1-15. DOI: 10.1371/journal.pone.0284787
- [11] Karabey, T. (2022). Reflection of nurses' moral intelligence levels on care behaviors. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(4), 1622-1631. DOI: 10.1111/ppc.12970
- [12] Lennick, D., & Kiel, F. (2006). Moral intelligence: Enhancing business performance and leadership success 2007: Pearson Prentice Hall. *Human Resource Development Quarterly*, 17(2), 231-233.
- [13] Lennick, D., & Kiel, F., (2005) *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*. Wharton School Publishing.
- [14] Lucas, G.M., & Friedrich, J. (2005). Individual Differences in Workplace Deviance and Integrity as Predictors of Academic Dishonesty. *Ethics & Behavior*, 15(1), 15-35. DOI: 10.1207/s15327019eb1501_2
- [15] Martin, D.E., Rao, A., & Sloan, L.R. (2009). Plagiarism, Integrity, and Workplace Deviance: A Criterion Study. *Ethics & Behavior*, 19(1), 36-50. DOI: 10.1080/10508420802623666
- [16] Miner, J., & Capps, M. (1996). *How Honesty Testing Works*. Westport, CT, Quorum Books.
- [17] Mohagheghi, H., Farhadi, M., Rashid, K., & Beiranvand, A. (2021). Predicting moral behavior based on moral intelligence and personality traits: The mediating role of the structure self transcendence. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 23(4), 273-284. DOI: 10.22038/jfmh.2021.18995
- [18] Nobahar, M., Yarahmadi, S., Raiesdana, N., Delshad, E., Shahidi, H., Fatemeh, E., & Brahimzadeh, F. (2022). Predicting moral intelligence in nursing students and its relationships with self-compassion, and cultural competence: a cross-sectional study. *BMC Nursing*, 21(1), 1-7. DOI: 10.1186/s12912-022-01111-w
- [19] Norman, S.B., Nichter, B., Maguen, S., Na, P.J., Schnurr, P.P., Pietrzak, R.H. (2022). Moral injury among U.S. combat veterans with and without PTSD and depression. *Journal of Psychiatric Research*, 154, 190-197. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2022.07.033
- [20] Panahi, A., Adineh, H., Otaghi, M., JamshidBeigi, A., & Eghbalian, M. (2022). The relationship between moral intelligence and aggression in nurses. *Asean Journal of Psychiatry*, 23(7), 1-8. DOI: 10.54615/2231-7805.47268
- [21] Patrick, R., Bodine, A., Gibbs, J., & Basinger, K. (2018). What accounts for prosocial behavior? Roles of moral identity, moral judgment, and self-efficacy beliefs. *Journal of Genetic Psychology*, 179(5), 231-245, DOI: 10.1080/00221325.2018.1491472
- [22] Prasetiawan, H., & Barida, M. (2018). The profile of adolescent moral intelligence and practical solution to its improvement efforts. *In SHS Web Of Conferences*, 42. DOI: 10.1051/shsconf/20184200121
- [23] Rath, N., Kar, S., & Kar, N. (2021). Personality and mental health factors associated with performance at university level: A study of business administration students. *Industrial Psychiatry Journal*, 30(2), 323-328 DOI: 10.4103/ipj.ipj_34_21
- [24] Schredl, M., & Göritz, A. (2020). Reading dream literature and the big five personality factors. *Dreaming*, 30(1), 45-53 DOI: 10.1037/drm0000129
- [25] Schunk, F., & Trommsdorff, G. (2023). Longitudinal associations of neuroticism with life satisfaction and social adaptation in a nationally representative adult sample. *Journal of Personality*, 91(5), 1069-1083. DOI: 10.1111/jopy.12783
- [26] Smillie, L., Katic, M., & Laham, S. (2021). Personality and moral judgment: Curious consequentialists and polite deontologists. *Journal of Personality*, 89(3), 549-564. DOI: 10.1111/jopy.12598
- [27] Sternberg, R.J. (2025). A Trilogy Theory of Moral Intelligence. *Review of General Psychology*. DOI: 10.1177/10892680251331852
- [28] Yakut, S., & Yakut, İ. (2021). Moral intelligence scale. *Journal of International Social Research*, 14(76), 836-842. Retrieved from <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/yakutmoral-intelligence-scale.pdf>
- [29] Zhai, Q., Willis, M., O'Shea, B., Zhai, Y., & Yang, Y. (2013). Big five personality traits, job satisfaction and subjective wellbeing in China. *International Journal of Psychology*, 48(6), 1099-1108. DOI: 10.1080/00207594.2012.732700

Список використаних джерел

- [1] Alinejad V., Parizad N., Almasi L., Cheraghi R., Piran M. Evaluation of occupational stress and job performance in Iranian nurses: The mediating effect of moral and emotional intelligence. *BMC Psychiatry*. 2023. No. 23 (10). P. 1–12. DOI: 10.1186/s12888-023-05277-8

- [2] Amiri R., Gaeeni M., Tehran H. The mediating role of moral reasoning in spiritual intelligence and caring behaviors in Iranian emergency nurses. *Journal of Medical Ethics & History of Medicine*. 2023. No. 16 (11). P. 1–20. DOI: 10.18502/jmehm.v16i11.14306
- [3] Areshtanab H., Rezvani R., Ebrahimi H., Bostanabad M., Hosseinzadeh M. Moral intelligence and its relationship to resilience among nursing students in Iran. *Journal of Psychiatric Nursing*. 2022. No. 13 (1). P. 9–14. DOI: 10.14744/phd.2022.49368
- [4] Ashokan V. Education for sustainable development preserving linguistic and cultural diversity. *International Journal of Research In Social Science*. 2019. No. 9 (4). P. 1–16.
- [5] Bagchi D., Srivastava A., Tushir B. Deciphering the global research trends and significance of moral intelligence via bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*. 2024. No. 15. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1425341
- [6] Beiranv A., Yaghoobi A. Predicting moral intelligence based on parenting styles and six hexaco personality traits. *Journal of Fundamentals of Mental Health*. 2024. No. 26 (1). P. 9–15. DOI: 10.22038/JFMH.2023.52833.2850
- [7] Bentahila L., Fontaine R., Pennequin V. Universality and cultural diversity in Moral reasoning and judgment. *Frontiers in Psychology*. 2021. No. 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.764360
- [8] Collins J. M., Schmidt F. L. Personality, integrity, and white collar crime: A construct validity study. *Personnel Psychology*. 1993. No. 46 (2). P. 295–311. DOI: 10.1111/j.1744-6570.1993.tb00875.x
- [9] Furnham A., Cheng H. The Big Five personality factors, cognitive ability, health, and social demographic indicators as independent predictors of self efficacy: A longitudinal study. *Scandinavian Journal of Psychology*. 2024. No. 65 (1). P. 53–60. DOI: 10.1111/sjop.12953
- [10] Gorgol J., Łowicki P., Stolarski M. Godless owls, devout larks: Religiosity and conscientiousness are associated with morning preference and (partly) explain its effects on life satisfaction. *PLoS ONE*. 2023. No. 17 (5). P. 1–15. DOI: 10.1371/journal.pone.0284787
- [11] Karabey T. Reflection of nurses' moral intelligence levels on care behaviors. *Perspectives in Psychiatric Care*. 2022. No. 58 (4). P. 1622–1631. DOI: 10.1111/ppc.12970
- [12] Lennick D., Kiel F. Moral intelligence: Enhancing business performance and leadership success 2007: Pearson Prentice Hall. *Human Resource Development Quarterly*. 2006. No. 17 (2). P. 231–233.
- [13] Lennick D., Kiel F. Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success. Wharton School Publishing, 2005. 304 p.
- [14] Lucas G. M., Friedrich J. Individual Differences in Workplace Deviance and Integrity as Predictors of Academic Dishonesty. *Ethics & Behavior*. 2005. No. 15 (1). P. 15–35. DOI: 10.1207/s15327019eb1501_2
- [15] Martin D. E., Rao A., Sloan L. R. Plagiarism, Integrity, and Workplace Deviance: A Criterion Study. *Ethics & Behavior*. 2009. No. 19 (1). P. 36–50. DOI: 10.1080/10508420802623666
- [16] Miner J., Capps M. How Honesty Testing Works. Westport, CT, Quorum Books, 1996. 192 p.
- [17] Mohagheghi H., Farhadi M., Rashid K., Beiranvand A. Predicting moral behavior based on moral intelligence and personality traits: The mediating role of the structure self transcendence. *Journal of Fundamentals of Mental Health*. 2021. No. 23 (4). P. 273–284. DOI: 10.22038/jfmh.2021.18995
- [18] Nobahar M., Yarahmadi S., Raiesdana N., Delshad E., Shahidi H., Fatemeh E., Brahimzadeh F. Predicting moral intelligence in nursing students and its relationships with self-compassion, and cultural competence: a cross-sectional study. *BMC Nursing*, 2022. No. 21 (1). P. 1–7. DOI: 10.1186/s12912-022-01111-w
- [19] Norman S. B., Nichter B., Maguen S., Na P. J., Schnurr P. P., Pietrzak R. H. Moral injury among U.S. combat veterans with and without PTSD and depression. *Journal of Psychiatric Research*. 2022. No. 154. P. 190–197. DOI: 10.1016/j.jpsychires.2022.07.033
- [20] Panahi A., Adineh H., Otaghi M., JamshidBeigi A., Eghbalian M. The relationship between moral intelligence and aggression in nurses. *Asean Journal of Psychiatry*. 2022. No. 23 (7). P. 1–8. DOI: 10.54615/2231-7805.47268
- [21] Patrick R., Bodine A., Gibbs J., Basinger K. What accounts for prosocial behavior? Roles of moral identity, moral judgment, and self-efficacy beliefs. *Journal of Genetic Psychology*. 2018. No. 179 (5). P. 231–245. DOI: 10.1080/00221325.2018.1491472
- [22] Prasetyawan H., Barida M. The profile of adolescent moral intelligence and practical solution to its improvement efforts. *In SHS Web Of Conferences*. 2018. No. 42. DOI: 10.1051/shsconf/20184200121
- [23] Rath N., Kar S., Kar N. Personality and mental health factors associated with performance at university level: A study of business administration students. *Industrial Psychiatry Journal*. 2021. No. 30 (2). P. 323–328. DOI: 10.4103/ipj.ipj_34_21
- [24] Schredl M., Göritz A. Reading dream literature and the big five personality factors. *Dreaming*. 2020. No. 30 (1). P. 45–53. DOI: 10.1037/drm0000129

- [25] Schunk F., Trommsdorff G. Longitudinal associations of neuroticism with life satisfaction and social adaptation in a nationally representative adult sample. *Journal of Personality*. 2023. No. 91 (5). P. 1069–1083. DOI: 10.1111/jopy.12783
- [26] Smillie L., Katic M., Laham S. Personality and moral judgment: Curious consequentialists and polite deontologists. *Journal of Personality*. 2021. No. 89 (3). P. 549–564. DOI: 10.1111/jopy.12598
- [27] Sternberg R. J. A Trilogy Theory of Moral Intelligence. *Review of General Psychology*. 2025. DOI: 10.1177/10892680251331852
- [28] Yakut S., Yakut I. Moral intelligence scale. *Journal of International Social Research*. 2021. No. 14 (76). P. 836–842. URL: <https://www.sosylarastirmalar.com/articles/yakutmoral-intelligence-scale.pdf>
- [29] Zhai Q., Willis M., O'Shea B., Zhai Y., Yang Y. Big five personality traits, job satisfaction and subjective wellbeing in China. *International Journal of Psychology*. 2013. No. 48 (6). P. 1099–1108. DOI: 10.1080/00207594.2012.732700

PONOMARENKO Yana

Doctor of Psychology, Associate Professor, Professor of the Department of Sociology and Psychology of the Educational and Research Institute No. 5 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3374-3930>;

YEVDOKIMOVA Olena

Doctor of Psychology, Professor, Head of the Department of Sociology and Psychology of the Educational and Research Institute No. 5 of the Kharkiv National University of Internal Affairs

Kharkiv, Ukraine

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

Moral Intelligence: Concept, Paradigm, and Psychometric Challenges in the Security and Defense Sector

Abstract. The article presents a theoretical and analytical study of the phenomenon of moral intelligence as a promising construct in contemporary applied psychology. The purpose of the publication is to introduce the category of moral intelligence into the Ukrainian psychological discourse, with a focus on the security and defense sector. In modern international literature, moral intelligence is interpreted as the ability to make decisions based on ethical principles, internal values, and self-reflection. This construct is viewed through the lens of integrating cognitive, emotional, and behavioral components of morality. However, debates persist regarding its theoretical autonomy from personality traits (such as integrity, responsibility, and conscientiousness) and moral reasoning. In this study, moral intelligence is defined as an integrative psychological capacity of the individual to recognize, interpret, and regulate their behavior in accordance with internal ethical standards, to make moral choices in complex situations, and to take responsibility for the consequences of those decisions. Special attention is paid to the role of moral intelligence in high-risk professions, where it functions as a mechanism of ethical self-regulation and a factor of stress resilience. The paper also explores the relationship between moral intelligence and the phenomenon of moral injury, which is common among military personnel and veterans due to violations of internal moral beliefs in combat or crisis situations. A critical analysis of existing diagnostic approaches to measuring moral intelligence is conducted, revealing the need to develop psychometrically sound and culturally adapted tools capable of assessing the level of moral competence among security personnel in wartime and post-war recovery contexts. Theoretical conclusions obtained may serve as a foundation for the development of a valid psychodiagnostic instrument for moral intelligence, relevant to the needs of military psychology and security practice.

Keywords: moral intelligence; ethical standards; integrity; moral choice; moral competence; wartime context; moral behavior; moral injury; security and defense sector; veterans; combat and crisis situations; stress resilience.